

Концепція прикордонної безпеки в контексті теорії міжнародних відносин

Резюме. На основі теорії міжнародних відносин обґрунтовано концептуальні засади прикордонної безпеки, що є необхідними для забезпечення сталого розвитку суспільства на різних рівнях світової системи з її кордонами через взаємодію глобальних, регіональних та національних суб'єктів при збереженні домінуючої ролі держави.

Ключові слова: прикордонна безпека, теорія міжнародних відносин, концептуальні засади, класичний реалізм, транснаціоналізм, школи мирних досліджень.

Постановка проблеми. Початок ХХІ століття ознаменований стрімкими змінами в усіх сферах суспільного буття, обумовлених глобалізацією політичних та економічних світових процесів. Її наслідком є посилення взаємозалежності країн, переформатування моделі світової системи із залученням до неї нових суб'єктів наднаціональної і транснаціональної вимірності, що об'єктивно дещо нівелює значення національних держав, знижує рівень їх суверенітету. Врешті-решт окрема «держава-нація» перестає бути суб'єктом світової історії [1]. Збільшується рівень відкритості міжнародної системи, що призводить до кардинальних змін у міжнародному безпековому середовищі, зокрема до його регіональної сегментації та конституювання нових кордонів, посилення проникливості державних кордонів. Нагальною потребою стає створення більш гнучких систем безпекової взаємодії, здатних насамперед швидко й ефективно реагувати на глобалізаційні виклики транскордонного характеру. Обумовленість таких систем чинником кордону дає підстави для артикуляції феномену прикордонної безпеки та його проявів на різних рівнях міжнародної системи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження прикордонної безпеки та підходів щодо її забезпечення започатковано наприкінці ХХ століття в різних галузях соціогуманітарного знання, що дає підстави вести мову про міждисциплінарний характер досліджуваного феномену. У контексті його концептуалізації вітчизняні (О. Анан'їн, Ю. Дем'янюк, Є. Кіш, В. Кириленко, М. Литвин, В. Ліпкан та ін.) та зарубіжні (М. Андерсон, Б. Бузан, О. Вевір, Я. де Вільде, С. Голунов, В. Губченко, В. Дмитрієв, А. Кулаков, О. Мартінес, Дж. Наєм, В. Родачин, М. Рибалкін, А. Паасі, О. Тинянова та ін.) науковці

намагаються з'ясувати онтологічні та епістемологічні (феноменологічні, аксіологічні, системні, інформаційні, діяльнісні тощо) аспекти прикордонної безпеки. Однак, результати таких спроб залишають відкритими на порядку денному питання щодо визначення проблематики прикордонної безпеки в контексті теорії міжнародних відносин, рівнів її аналізу та перспективних напрямів дослідження.

Мета статті – на основі порівняльного аналізу поглядів наукового дискурсу безпеки в теорії міжнародних відносин обґрунтувати концептуальні засади прикордонної безпеки, що сприятиме вирішенню наукової проблеми її забезпечення.

Часткові завдання дослідження: уточнення сутності безпеки з позиції закономірностей розвитку соціальних об'єктів; концептуалізація прикордонної безпеки через синтез поглядів на безпеку в теорії міжнародних відносин, політологічних шкіл класичного реалізму, транснаціоналізму та шкіл мирних досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для концептуалізації прикордонної безпеки та порівняльної оцінки різних підходів у теорії безпеки як однієї зі сфер теорії міжнародних відносин важливе значення має з'ясування сутності безпеки як соціального феномену. У переважній більшості досліджень основою для дефініції поняття «безпека» є суб'єктивні уявлення. Результати їх аналізу, узагальнення та систематизації дали можливість виділити три рівні пізнання безпеки. Так, наприклад, на першому (буденному) рівні, поняття безпеки пов'язується з відсутністю змін. Його визначення набуває апофатичного характеру, в якому ключовим є словосполучення «відсутність небезпек». Ідеологія безпеки на

цьому рівні є ідеологією страху. Зміст уявлень на другому (емпіричному) рівні зводиться до ідеології вигоди, а типові визначення безпеки формулюються в термінах інтересу. Третій (раціональний) рівень репрезентує сферу знань різноманітних філософських і наукових напрямів, які розкривають закономірності розвитку об'єктів навколишнього світу. Визначення безпеки на цьому рівні містить категорії "розвиток" і "якість". Ідеологія безпеки на цьому рівні – ідеологія договору. Ми погоджуємося з позицією Є. А. Ходаковського, що тільки третій рівень дає можливість належним чином пізнати соціальну природу безпеки [11].

У сучасних соціально-філософських, політологічних, соціокультурних дослідженнях артикулюється консенсусний висновок про те, що безпека соціальних систем вирізняється складністю і багатогранністю. Ці особливості обумовлені основними характеристиками об'єктів суспільного буття, зокрема такими як здатність до виживання та продовження життєдіяльності. Означені характеристики забезпечуються через можливість розвиватися, переходити від одного якісного стану до більш високого. Саме тому безпека соціальних об'єктів є необхідною умовою розвитку, а захищеність та створення сприятливих умов для життєдіяльності є окремими складовими безпеки.

Усе, що перебуває в безпеці, має потенціал розвитку, а інтенсивність розвитку визначає ступінь безпеки. На думку авторів робіт [2; 3; 4], розвиток передбачає збереження якості як сукупності окремих властивостей, що обумовлюють специфіку соціального об'єкта, а втрата ним якості рівнозначна припиненню його існування.

Змістовну цілісність поняття безпеки становить єдність трьох аспектів: онтологічного (сукупність властивостей щодо збереження об'єкта безпеки), субстанційного (основний зміст безпеки еквівалентний розвитку якісної специфіки) та функціонального (реалізація можливостей об'єкта безпеки виконувати своє призначення) [5, с. 28]. При цьому розвиток якості відображає смислове ядро поняття безпеки, оскільки передбачає як забезпечення виживання, так і ефективність функціонування (для того, щоб розвиватися, необхідно існувати, а для того, щоб ефективно функціонувати, необхідно розвиватися). Таким чином, з урахуванням усіх означених аспектів безпеку соціальних об'єктів необхідно розглядати як іманентну властивість, що відіграє важливу роль на всіх етапах еволюції.

Якщо соціальна сутність безпеки, зокрема прикордонної, не викликає сумнівів, то концепція безпеки має дискусійний характер. Визначальними для формування поглядів на концепцію прикордонної безпеки є питання щодо типу соціальних об'єктів такої безпеки та характеру загроз їхньому розвитку в порубіжному просторі. Пошук відповідей на них обумовлює необхідність аналізу проблем прикордонної безпеки крізь призму традиційних і сучасних підходів у теорії безпеки [6-8].

Традиційна концепція безпеки, яка домінувала до кінця «холодної» війни, ґрунтується на основних постулатах парадигми політичного реалізму. Реалізм як найдавніша школа зовнішньополітичного аналізу розглядає міжнародну (світову) систему як апіорі "анархічну". Анархія за таких обставин – це не хаос, а відсутність єдиної наддержавної влади, що обумовлює зіткнення інтересів держав та їх боротьбу за глобальну гегемонію. Держави, з точки зору реалістів, є раціональними суб'єктами, які прагнуть до експансії, при цьому критерієм їх величч стає могутність на основі акумулювання в межах своєї території максимальних ресурсів. Спроба «спроєкувати» могутність на чужий політичний простір призводить до виникнення конфліктів між державами, переважно із застосуванням воєнної сили з метою захисту власних інтересів чи досягнення геополітичних цілей. Це свідчить про те, що можливості держави, особливо у воєнній сфері, мають пріоритетне значення для її виживання. Саме сила держави є домінантою усіх міжнародних відносин, а забезпечення воєнної безпеки – її головним завданням [8, с. 213].

Отже, відповідно до парадигми політичного реалізму держава є об'єктом безпеки, який перебуває під воєнною загрозою інших держав. Захист територіальної цілісності та суверенітету від зовнішнього посягання є виключно її прерогативою як основного суб'єкта забезпечення власної безпеки. Можна стверджувати, що традиційна концепція ґрунтується на воєнній безпеці, при цьому артикуляція усіх інших видів безпеки набуває другорядного характеру та є відповіддю на зовнішні загрози.

Саме з довгим періодом панування школи політичного реалізму, яка ставила в центр уваги силовий потенціал держави в контексті її відносин з іншими державами, пов'язана певна другорядність проблематики кордонів та прикордонної безпеки. З одного боку, деякі прихильники ідей реалізму вважали

кордони функцією відносин між суміжними країнами. З іншого боку, представники традиційної концепції безпеки розглядали кордон як жорстку оболонку держави, що захищає її від воєнних загроз ззовні [8]. Але в будь-якому випадку позиція реалістів декларувала державоцентристську модель безпеки, ігноруючи недержавних і субнаціональних суб'єктів, а також необхідність урахування змістовних проблем співробітництва між державами, зокрема прикордонного.

Ситуація, за якої проблемам прикордонної безпеки приділялось недостатньо уваги, дещо змінилась у зв'язку з трансформаціями світового масштабу. На зміну воєнно-політичному та ідеологічному біполярному протистоянню прийшли нові загрози: внутрішньодержавні конфлікти на релігійній та етнічній основі, прояви тероризму та екстремізму, екологічні проблеми, інтенсифікація світових і регіональних міграційних процесів, транскордонна організована злочинність та інші нетрадиційні загрози.

Реалізм і, як наслідок, традиційні підходи в теорії безпеки не змогли пояснити нового характеру загроз. У теорії міжнародних відносин почали звертати увагу на нові концепції безпеки, в яких, окрім основних суб'єктів таких відносин – держав, з'являються інші суб'єкти недержавного характеру [8–10]. Зокрема, популярною стає теорія транснаціоналізму, відповідно до положень якої міжнародні відносини є полем взаємодії не тільки держав, але й недержавних інституцій. Погляди класиків означеної теорії Р. Кеохейна і Дж. Найя про те, що все більший спектр взаємодій між суспільствами держава не може регулювати, безпосередньо стосується транскордонних обмінів. Дослідники також вважають, що при цьому недержавні суб'єкти природним чином прагнуть до різних видів експансії: торгівля, «народна дипломатія», транспортні мережі, туризм визначають сутність співробітництва «поверх кордонів», завдяки чому посилюється сприйнятливість одного суспільства до іншого [11, с. 46].

Паралельно з формальними державними кордонами у світі виникають «невидимі» кордони (етнічні, релігійні, економічні, соціальні тощо), стають своєрідними «маркерами», які формують картину просторового розвитку там, де політичні регулятори є слабкими. Результатом дії таких «невидимих» кордонів є подальша диференціація світу. Закономірно, що представники цього напрямку не могли обійти стороною регулюючу функцію кордонів у процесі розвитку транснаціональних зв'язків і

взаємодії держав з чотирма видами транскордонних потоків глобального характеру: інформації, транспорту, фінансів і людей. У своїх працях основоположники транснаціоналізму зазначають, що для розвитку таких зв'язків прикордонні заходи суміжних держав (зокрема політика протекціонізму або, навпаки, лібералізація режиму зовнішньої торгівлі) мають важливе значення поряд з внутрішніми заходами відповідних держав та організаційними заходами, що вживаються на міжнародному рівні. Акцентуючи увагу на тому, що кордон стає більш проникливим для транскордонних потоків, прихильники ідей транснаціоналізму визнають, що він зберігає вагомое значення як захисний бар'єр від правопорушників. Загалом кордони, на думку представників транснаціоналізму, виконують роль оптимального поєднання бар'єрності й контактності в прикордонній політиці [6, 7, 11, 12].

Ідеї транснаціоналізму створили передумови для обґрунтування концепції безпеки в епоху глобалізації. Сьогодні саме з процесами глобалізації/регіоналізації пов'язаний інтерес до проблеми кордонів. На думку С. Кримського [1], ідентифікаційними ознаками глобалізації є часткова десуверенізація держави, що супроводжується втратою нею розмежувальних функцій кордонів. Інтернаціоналізація комунікацій у різних сферах суспільної життєдіяльності призводить до виникнення мереж взаємозалежності, в яких беруть участь суб'єкти на різних рівнях стратифікації світового суспільства (від локального до глобального). Стейкхолдерами безпеки в епоху глобалізації, зокрема прикордонної, окрім державних стають й недержавні суб'єкти – транснаціональні корпорації, професійні співтовариства, неурядові організації тощо [5].

Загалом можна стверджувати, що глобалізація обумовлює рівневу структуру безпеки в територіально-просторовому вимірі міжнародних відносин унаслідок перерозподілу функцій між кордонами різного рівня та типу. Призначення такої структури – протидія глобалізаційним викликам і загрозам спільними зусиллями державних і недержавних суб'єктів, чим постулюється важливість безпекового співробітництва на різних просторових рівнях безпеки [12]. Однак, як правило, більшість дослідників міжнародних відносин в епоху глобалізації все ж таки перебувають на державоцентристських позиціях. Вони продовжують наполягати на домінуванні

у сучасному світі “жорстких” загроз унаслідок геополітичного протистояння, в якому держава залишається монопольним “провайдером” безпеки, не зважаючи на те, що змушена віддавати значний обсяг безпекових функцій недержавним інститутам [10, с. 102].

З дискурсом глобалізації пов'язане становлення нової, постмодерністської парадигми аналізу безпеки, виявом якої є нові критичні напрями безпекових досліджень (феміністський, гендерний, постколоніальний, постструктуралістський та ін.) [3, 4]. З огляду на соціальний феномен безпеки та його зв'язок з розвитком суспільства серед нових підходів в рамках постструктуралістського напрямку широке визнання отримали дослідження Б. Бузана, О. Вівера та їх копенгагенської школи, яку також називають європейською школою безпеки. Найбільш впливовою ідеєю концептуального розширення досліджень безпеки цієї школи стало поняття про безпеку суспільства, яке покликане заповнити відстань між безпекою держави та захищеністю людей. Концепція безпеки суспільства фактично зводиться до невійськових загроз та невійськових рішень, коли суб'єктом є не держава (державна безпека) чи індивідууми (особиста безпека та захищеність), а суспільство.

Термін “безпека суспільства” вперше вжив Б. Бузан при виділенні п'яти секторів безпеки: військового, політичного, економічного, соціального (аспекту суспільства) та екологічного. Джерелом такої ідеї стали дослідження Британської школи міжнародних відносин, яка розвинула концепцію “міжнародного суспільства” в епоху глобалізації із відповідальністю держав за його розвиток та майбутнє [3].

У працях представників копенгагенської школи безпека суспільства хоча і залишається сектором державної безпеки, однак постає як об'єкт цієї безпеки із власними правами. Так, наприклад, в аспекті безпеки суспільства відрізняються від інших структур (тобто держав, міжнародних організацій) та від індивідуумів. Вони можуть діяти та взаємодіяти в міжнародній системі як одиниці, мають історію або спільне минуле і у них є й спільне майбутнє. У цьому контексті суспільства можуть співпадати з національними державами, проте не завжди. На думку Б. Бузана та О. Вівера, безпеку суспільства слід розглядати як реакцію на реальні чи уявні загрози власній ідентичності та згуртованості членів. Якщо означені типи загроз провокують реакцію чи контрреакцію, то вони є частиною діючих детермінант, які потрібно враховувати при аналізі безпеки суспільства [4].

Детермінанти безпеки суспільства також можуть бути внутрішніми (внутрішні фактори суспільства) або зовнішніми (двосторонні, багатонаціональні, глобальні чи регіональні фактори). Так, наприклад, етнічні конфлікти всередині держав, порушення прав меншин є загрозами безпеці суспільства, а також загрозами для держави. Питання імміграції, яка інтенсифікувалася в епоху глобалізації, також є як потенційною загрозою безпеці суспільства. Загрозою можуть бути і процеси глобалізації, радикальний регіоналізм та сепаратизм, націоналізм і релігійний екстремізм. До загроз безпеці суспільства відносять і загрози індивідуальному існуванню [13].

Джерелом незахищеності суспільства, що привертає все більше уваги, стала міграція, яка загрожує ідентичності суспільства, обумовлюючи зміни у його складі. Значний притік мігрантів різного походження може з часом привести до того, що їхня культура стане домінуючою. Важливим у цьому контексті є твердження Б. Бузана, що депопуляція може стати ще одним джерелом небезпеки для суспільств: або через конфлікти та етнічні чистки, або через хвороби та/або спад природного приросту населення. Саме для пояснення негативної реакції європейських суспільств на міграційну політику держави та на розширення й поглиблення інтеграції ЄС копенгагенська школа розробила концепцію “безпеки суспільства” (соціальної безпеки). Використання цієї концепції дозволяє пояснити, яким чином міграція, телебачення та радіо, результати виборів та мова навчання можуть призводити до серйозних конфліктів між суспільствами або між державою та суспільством [14, с. 31].

Згідно з підходами О. Вівера, у світовій системі безпека суспільства стосується його здатності виживати за умов глобалізації та потенційних чи реальних загроз. Більше це стосується стабільності суспільства з належними умовами для його еволюції, або традиційних схем мови, культури, зв'язку, релігійної і національної ідентичності та звичаїв. Зважаючи на сучасну міжнародну ситуацію та занепокоєння глобальною безпекою, безпека суспільства, на думку вченого, має охоплювати елементи довгострокової взаємної довіри, передбачуваності та спільних інтересів, а також адекватні інструменти державної політики [15].

У той час як державна безпека визначається загрозами для суверенітету (якщо держава втрачає суверенітет, вона не зможе

існувати як держава), безпека суспільства стосується тільки загроз для ідентичності суспільства (якщо суспільство втрачає ідентичність, воно не виживе як суспільство). При цьому визначення таких загроз можливе через їх суб'єктивне сприйняття суспільством. Зазначені позиції було покладено в основу теорії сек'юритизації, яка стала однією з визначних досягнень у дослідженнях безпеки в рамках згадуваної копенгагенської школи.

“*Securitization*” – це соціально-конструктивістське явище, оскільки воно засноване на наративах, дискурсних практиках, мета яких сформувані в суспільстві ті чи інші установки щодо викликів, загроз і ризиків безпеці. Щоб зарахувати ту чи іншу проблему до сфери безпеки, її на початку необхідно політизувати, а потім – сек'юритизувати, тобто оголосити екзистенційною загрозою [15]. Власне в категоріях “*securitization*” здійснюється перегляд в працях вчених копенгагенської школи “жорстких”, тобто державоцентричних концептів безпеки, що сформувало уявлення про “м'яку” безпеку. Концепт “м'яких” форм безпеки ґрунтується на переконаннях в тому, що “безпека є основою індивідуального та колективного існування” [10, 14].

Через вплив школи конструктивізму відбувається поступове розширення “м'яких” форм безпеки. З'являються прикметники, що окреслюють такі форми, як “територіальна”, “гендерна”, “культурна”, “етнічна”, “лінгвістична” тощо. Не є винятком і прикордонна безпека. Так, наприклад, концепція прикордонної безпеки безпосередньо пов'язується з просторовими характеристиками, й особливо – з категорією кордону [6, 7, 12]. При цьому кордони інтерпретуються як обмежувачі територіального «простору безпеки»; лінії переходу на суміжну територію; периферійні одиниці; лінії зіткнення із сусідами; транскордонні, регіональні одиниці, що сформовані під впливом тісної взаємодії та мультикультуралізму [16]. У будь-якому випадку кордони визначаються не стільки категоріями географії, скільки “почуттям приналежності”, набором спільних норм і цінностей, перевагою певних процедур тощо. З одного боку, кордони – це “маркери ідентичності” [17], з іншого – “агенти національної безпеки” [18]. Оскільки будь-який соціальний об'єкт здійснює оцінку загроз для своєї безпеки в контексті панівної системи цінностей, уявлення про кордони можуть варіюватися залежно від культурного контексту. Навіть якщо контури кордонів не змінюються, можуть змінюватися погляди на їх функціональність: чи є вони механізмом

кооперації, експансії або бар'єрами, що захищають від небажаних зовнішніх впливів.

З урахуванням здобутків критичних напрямів безпекових досліджень щодо конституювання “м'яких” соціетальних форм безпеки особливого значення в контексті визначення концептуальних засад прикордонної безпеки набуває дискурс ідентичності. Зв'язок між безпекою та ідентичністю має різні прояви. По-перше, фундаментальним завданням безпеки, на думку Є. Вікторової, є збереження фундаменту ідентичності, що корелює з підходами в рамках досліджень “*human security*” [13]. По-друге, ідентичності опосередковують створення образів небезпек і є інструментом, що спрямований проти так званого «чужого» [19]. На думку Е. Еріксона та Е. Норіна, ідентичність належить до фундаментальних соціальних цінностей, і тому в різних контекстах може сприйматися як така, що перебуває під загрозою. У цьому сенсі ідентичність може стати зброєю для сепаратизму [20]. По-третє, використання ідентичності як аналітичного концепту допомагає зрозуміти, чому одним загрозам суспільство схильне надавати центральне значення, іншим – периферійне. Значною мірою це залежить від соціальних чинників: чим сильнішою є внутрішньо групова ідентичність, тим більша ймовірність, що вона буде сприймати зовнішні групи суб'єктів як “чужі” [18]. По-четверте, ідентичність може бути посередником, який пов'язує між собою концепти регіону та прикордонної безпеки зокрема. Так, наприклад, формування нового регіону (у нашому випадку – транскордонного) на основі спільних цінностей і смислів призводить до виникнення такого співтовариства, яке цементується не наявністю зовнішніх загроз, а взаємозалежністю, яка стирає межу (кордон) між «своїми» та «чужими» [21]. Цей процес цілком вміщується в рамки концепції “*de-securitization*”, яка передбачає поступове виведення питань безпеки зі сфери взаємного інтересу суб'єктів міжнародних відносин. Така постановка питання має важливе методологічне звучання в контексті тривалих дискусій різних течій традиційних та нових підходів в теорії міжнародних відносин. Мова йде про те, що конфліктів на кордоні можна уникнути не лише за допомогою утилітарних інструментів на зразок дипломатичних переговорів, “балансу сил” або “колективної безпеки”, а через вироблення спільних ідентифікаційних “маркерів”, розкриття синергетичного

потенціалу. Схематично це можна представити таким чином: інтеграція – ідентичність – інтереси – прикордонна безпека – стабільність [15, 21].

Висновок. Таким чином, на основі порівняння традиційних та нових підходів до безпеки в теорії міжнародних відносин, можна стверджувати, що концептуальну основу прикордонної безпеки як властивості розвитку якості соціальних об'єктів під впливом чинника кордону становлять критичні напрями безпекових досліджень європейської школи безпеки. Найбільш впливовою ідеєю концептуального розширення таких досліджень є поняття безпеки суспільства, яке стосується і безпеки держави, і захищеності людей. У той час як державна безпека визначається, за поглядами представників реалізму, “жорсткими” загрозами для суверенітету, безпека суспільства в постмодерній інтерпретації стосується переважно «м'яких» загроз її ідентичності, оскільки вона є основою індивідуального та колективного існування. Джерелом такої ідеї стали дослідження Британської школи міжнародних відносин, яка розвинула концепцію “міжнародного суспільства” в епоху глобалізації із відповідальністю держав за його розвиток та майбутнє, чим постулюється важливість безпекового співробітництва на різних просторових рівнях безпеки.

Дискурс безпеки суспільства та збереження його ідентичності в умовах розвитку транснаціональних (транскордонних) процесів на фоні глобалізації заклав підвалини до конституювання прикордонної безпеки, концептуальні засади якої спрямовані на забезпечення сталого розвитку суспільства (соціальних об'єктів) на різних рівнях світової системи з її кордонами через взаємодію глобальних, регіональних та національних суб'єктів. Домінуюча роль при цьому зберігається за державою.

Подальшими напрямками наукових пошуків є обґрунтування системи прикордонної безпеки України у просторі безпеки світового співтовариства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримський, С. Б. Смысл постистории / Сергей Борисович Кримский // Філософська думка. – 2006. – № 4. – С. 22–35.
2. Ходаковский, Е. А. Развитие и безопасность в геодивизиционной системе координат [Электронный ресурс] / Е. А. Ходаковский // Электронное научное издание Альманах Пространство и Время. – 2012. – Том 1. – Вып. 2 – Режим доступа : <http://j-spacetime.com/actual%20content/t1v2/index.php>.
3. Barry Buzan. People, States and Fear / Barry Buzan // An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era, Harvester Wheatsheat, 1991. – 50 p.
4. Barry Buzan. Security : A New Framework For Analysis / Barry Buzan, Ole Wæver, Jaap De Wilde // London : Lynne Rienner Publishers, Inc, 1998. – 239 p.
5. Ситник, Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) [Текст] : підручник / Ситник Г. П. ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові Україні. – Київ : Нац. акад. держ. упр. при Президентові Україні, 2012. – 543 с.
6. Голунов, С. В. Безопасность пограничных пространств / С. В. Голунов // Международные процессы. – М., 2007. – № 2. – С. 67 – 77.
7. Голунов, С. В. Пограничная безопасность: проблема концептуализации / С. В. Голунов // Вестник Волгоградского государственного университета. – Волгоград, 2008. – Сер. 4. История. Регионоведение. Международные отношения. – Вып. 12. – С. 45 – 54.
8. Калиева, Д. А. Теория безопасности: традиционный и новые подходы [Электронный ресурс] / Д. А. Калиева. – Режим доступа : <http://www.kisi.kz/img/docs/1251.pdf>
9. Мальський, М. Теорія міжнародних відносин : Підручник. 2-е вид., перероблене і доп. / М. Мальський, М. Мацяк // – К. : Кобза, 2003. – 528 с.
10. Рыхтик, М. И. Эволюция понятия “безопасность”: от “жестких угроз” до «мягких вызовов» // Современные проблемы мировой политики: Безопасность, конфликты и их анализ / Сборник статей под ред. М. М. Лебедевой; Ин-т «Открытое о-во». – М.: Аспект-Пресс, 2002. – С. 89–118.
11. Макарычев, А. С. Пространственные характеристики трансграничной безопасности: концептуальные контексты / А. С. Макарычев // Безопасность и международное сотрудничество в поясе новых границ России. – Москва : НОФМО, 2002. – С. 15–91.
12. Колосов, В. Теоретическая лимология: новые подходы [Электронный ресурс] / В. Колосов // Международные процессы. – 2003. – №3. – С. 44 – 49. – Режим доступа : <http://www.intertrends.ru/three/004.htm>
13. Jevgenia Viktorova. «Borders, regions, and security: on an intersection». In: «Regional Dimensions of Security in Border Areas of Northern and Eastern Europe» / Edited by Pertti Joenniemi & Jevgenia Viktorova. Tartu : Peipsi CTC, 2001. – Pp. 28-30.
14. Макарычев, А. С. Безопасность и возвращение политического: критические дебаты в Европе / А. С. Макарычев. – Индекс безопасности, 2008. – Т. 14. – № 4. – С. 25–40.
15. Waver O. Securitization and Desecuritization / Ronnie Lipschutz (ed.). On Security. Columbia University Press, 1995. – Pp. 56–57.

16. Julian V. Minghi. "From conflict to harmony in border landscapes" / Julian V. Minghi // In: "The Geography of Border Landscapes". Edited by Dennis Rumley and Julian V. Minghi. London & New York: Routledge, 1991. – 15 p.
17. Birte Holst Jorgensen. "Building European Cross-border Co-operation Structures" / Birte Holst Jorgensen // Institute of Political Science, University of Copenhagen, November 1998. – P. 19.
18. Stephen M. Saideman, Beth K. Dougherty. "Secessionist Foreign Policy and the Strategic Use of Identity" [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.ciaonet.org/isa/sas02>
19. Richard Devetak. "Postmodernism" / Richard Devetak // In: "Theories of International Relations". Second Edition. Palgrave, 1996. – P. 195.
20. Johan Eriksson, Erik Noreen. "Setting the Agenda of Threats: An Explanatory Model" / Johan Eriksson, Erik Noreen // Paper presented at the Waxholm Conference, August 16–17, 2002. – Pp. 9–10.
21. Noel Parker. "Differentiating, collaborating, outdoing: Nordic identity as a response to the pull of Europe" [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.surrey.ac.uk/LIS/MNP/parker.htm>

Стаття надійшла до редакції 19.02.2016

Куприенко Д. А., к.т.н., доцент

Национальная академия Государственной пограничной службы Украины имени Богдана Хмельницкого

Концепция пограничной безопасности в контексте теории международных отношений

Резюме. На основе теории международных отношений обоснованы концептуальные основы пограничной безопасности, необходимые для обеспечения устойчивого развития общества на разных уровнях мировой системы с её границами через взаимодействие глобальных, региональных и национальных субъектов при сохранении доминирующей роли государства.

Ключевые слова: пограничная безопасность, теория международных отношений, концептуальные основы, классический реализм, транснационализм, школы мирных исследований.

D. Kuprienko, Ph.D

National academy of Government frontier service of Ukraine named after Bogdan Hmelnichkij, Kyiv

The concept of border security in the context of international relations theory

Resume. Based on the international relations theory, the conceptual framework of border security has been grounded. Its essence is to ensure the sustainable development of society at different levels of the global system with its borders through the interaction of global, regional and national subjects while the dominant role is preservation to the state.

Keywords: border security, international relations theory, conceptual framework, classical realism, transnationalism, schools of peace studies.